

Lietuvas valsts Seima Etniskās kultūras aizsardzības padomes dokumentu pakete

Saturs

1. Atviras Seimas, (2023). *Tapatybė ir etninė kultūra Rusijos ir Ukrainos karo kontekste*. Spaudos konferencija, skirta konferencijos rezoliucijos pristatymui. Atviras Seimas. [skatīts.10.04.2023.] https://www.youtube.com/watch?v=i2hLnuIv7_0
2. Komentaras TV (2023). *Ar mums dar reikia etnokultūros, kurią valdantieji vadina "darbu Putinui"?* Apie tai laidoje "Atspindžiai" kalbasi prof. Rasa Čepaitienė ir dr. Dalia Urbanavičienė, etninės kultūros tyrinėtoja. [Skatīts. 9.04.2023.] <https://www.youtube.com/watch?v=d1YjBpp-EMA>
3. Urbanavičienė, D. (2023) Etninė kultūra – tautos būtis, išlikimo ir tvirtumo esmė:“: siekiai ir esama padėtis „Saulės arkliukai“, www.alkas.lt
4. Lietuvos Respublikos išglītības un zinātnes ministrija, (2009.) *Etniskās kultūras izplatības iestēs stratēģija*.

Preses konference 2023. gada 23. marts par konferences

"Identitāte un etniskā kultūra Krievijas un Ukrainas kara kontekstā"

Piedalās: Seima deputāts Kęstutis Vilkauskas, Seima Nacionālās drošības un aizsardzības komitejas loceklis Valdas Rakutis, Etniskās kultūras aizsardzības padomes priekšsēdētāja Dalia Urbanavičiene. Ziņojums.

Etniskās kultūras valsts aizsardzības likuma preambula:

Lietuvas Republikas Seims, apzinoties, ka etniskā kultūra ir nācijas būtības, izdzīvošanas un spēka būtība, <...> atzīstot, ka tikai tauta, kas balstās uz savu etnisko kultūru, var saglabāt sabiedrības locekļu pilsonisko briedumu, <...> pieņem šo likumu "Par etniskās kultūras valsts aizsardzības pamatprincipiem".

šīs attieksmes sakņojas Lietuvas neatkarības cīņu pieredzē:

Lietuvas partizānu desmit gadus ilgusī pretošanās okupantiem pēckara periodā izrietēja no tā, ka starpkaru Lietuvas izglītības sistēma un kultūrpolitika mērķtiecīgi veidoja patriotiskās vērtības sabiedrībā, uzsverot nacionālisma nostiprināšanu, kas balstīta uz etnokulturālo mantojumu.

Starpkaru periodā veidotās vērtības ietekmēja arī vēlāko etnokulturālo kustību, kas radās 20. gadsimta 70. gados un pāris desmitgažu laikā kļuva par vienu no būtiskākajiem Persitvarkošanās kustības (Pašorganizācijas kustība) un Dziesmotās revolūcijas varas avotiem. Seimā 2018. gada 24. oktobrī notikušajā konferencē "Etnokultūras kustības pirmsākumi, attīstība un nozīme" tika uzsvērts, ka etnokultūras kustības nozīme nav mazāka par grāmatu kontrabandas kustību, taču Lietuvas sabiedrība un pasaule par šo kustību nav pietiekami informēta, un konferences rezolūcijā Seims tika aicināts atzīt etnokultūras kustības nozīmi un nozīmīgumu valsts līmenī.

Šobrīd Ukraina cīnās par savu brīvību un vēlreiz atgādina mums par spēcīgas nacionālās apziņas un mīlestības pret savu valsti spēku. Tāpēc etniskās kultūras nozīme šajā laikā ir īpaši liela.

Etniskā kultūra un nacionālā drošība

Etniskās kultūras un nacionālās drošības tiešā saikne ir norādīta Lietuvas Republikas likuma "Par Lietuvas Republikas nacionālās drošības pamatiem" pielikumā "Lietuvas nacionālās drošības pamati". Tajā teikts, ka iekšpolitika "attīsta nacionālo apziņu un pilsoniskumu"; "Kultūras politikas" definīcijā norādīts, ka valsts pienākums ir saglabāt un veicināt nacionālās kultūras identitāti, aizsargājot etnisko kultūru un vietējās tradīcijas; "Izglītības politikas" definīcijā norādīts, ka patriotisma attīstīšana ir obligātās skolas mācību programmas neatņemama sastāvdaļa, "izglītības un audzināšanas sistēma attīsta pilsonisko, kopienas un nacionālo apziņu <... >", bet apakšnodaļā "Nacionālā politika" teikts, ka "valstij jānodrošina lietuviešu nācijas ilgtermiņa vitālo interešu aizsardzība, aizsargājot <...> valodu, etnisko kultūru, kultūras identitāti un paražas, kā arī kultūras mantojumu".

Etniskās kultūras izglītība

1989. gadā publicētajā Nacionālās skolas koncepcijā uzsvērts, ka skolas pamatā ir indivīda un viņa izcelsmes kultūras mijiedarbība.

Ideja par nacionālo izglītību caur nacionālās kultūras izzināšanu ir uzsvēta arī 1992. gadā pieņemtajā Lietuvas izglītības koncepcijā.

Etniskā kultūra kā atsevišķs (izvēles) mācību priekšmets: 1995. gadā - 28 % lietuviešu skolu; 1999. gadā - 22 % skolu; 2022. gadā - 1,7 % skolu.

Etniskās kultūras aizsardzības padomes (EKG) 2002. gadā pasūtītais kvalitatīvais pētījums par vispārizglītojošo skolu absolventu attieksmi pret etnisko kultūru un viņu vispārējo attieksmi pret nacionālajām vērtībām parādīja, ka skolās, kurās etniskās kultūras pasākumi ir vairāk attīstīti un skolēniem pievilcīgi, jaunieši biežāk saista savu nākotni ar savu valsti un mazāk no viņiem, visticamāk, plāno aizbraukt no Lietuvas.

Savukārt citās skolās absolventi biežāk savu nākotni saistīja ar ārvalstīm un viņus vairāk ietekmēja plašsaziņas līdzekļos izplatītā negatīvā attieksme pret lietuviešu nacionālo raksturu, un šāds negatīvs stereotips radīja arī negatīvu attieksmi pret savu valsti, pret Lietuvu un pret dzīves perspektīvām savā valstī.

2016. gadā pētījums tika atkārtots, salīdzinot 1991., 2002. un 2016. gada absolventu aptaujas. PLB (Pasaules lietuviešu kopienas) un Seima komisijas rezolūcijas (2018, 2019) un 2022. gada 13. maija.

"veicināt nacionālās identitātes prasmju apguvi un veicināšanu Lietuvā un lietuviešu kopienās ārzemēs, lūdz Lietuvas Republikas valdību noteikt nacionālās identitātes attīstību kā vienu no prioritātēm valsts progresa vīzijā valsts progresa stratēģijā "Lietuva 2050";

prasa VUM:

- 1) ieviest etniskās kultūras mācīšanu kā atsevišķu obligātu mācību priekšmetu vispārizglītojošo skolu mācību programmās, sākot ar pamatizglītību, izstrādāt īstenošanas plānu un piešķirt tam atbilstošu finansējumu;
- 2) dot iespēju topošajiem skolotājiem iegūt dubultu specializāciju, kur viena no divām specializācijām būtu etniskās kultūras jomā;
- 3) dot iespēju lietuviešu valodas, vēstures un citu priekšmetu skolotājiem apgūt papildu kompetences etniskās kultūras mācīšanai; <...>.

Apmācības etniskās kultūras speciālistiem

Starpkaru periodā etnoloģijas priekšmetus mācīja VDU, kur 1934. gadā tika izveidota Etnoloģijas katedra; etnoloģijas studiju programma tika īstenota Viļņas Stefana Batorija universitātē, kas tolaik bija Polijas sastāvā.

Padomju laikā etnologu kalve bija VU, kur viena no vēstures programmas specializācijām bija etnoloģijas (etnogrāfijas) studijas: pēc kara bija Etnogrāfijas katedra, vēlāk - Arheoloģijas un etnogrāfijas katedra, kuru līdz 1962. gadam absolvēja 67 speciālisti etnogrāfi (etnoloģijas darbu vadīja Pranė Dundulė Dundulienė).

Sajūda laikā, 1989. gadā, tika atjaunots VDU, kas sagatavoja universālus etniskās kultūras speciālistus, jo tika uzskatīts, ka šādi speciālisti ir ļoti vajadzīgi Lietuvai, kas atjaunoja valstiskumu. Pēc Etnoloģijas katedras izveidošanas VDU 1993-2012. gadā tika sagatavoti ap 450 bakaluru un ap 120 maģistrantu un aizstāvēti ap 40 disertāciju.

1989. gadā LAMT tika izveidota Etnomuzikoloģijas katedra, kas sagatavo etnomuzikologus bakalaura un maģistrantūras studijām.

1991. gadā, dibinot KU, tika izveidota Baltu valodniecības un etnoloģijas katedra, kurā notiek lietuviešu filoloģijas un etnoloģijas studijas (kopš 2013. gada etnoloģijas vietā ir kultūras antropoloģija).

EK skolotāju sagatavošana. Tikai bijušajā Viļņas Pedagoģiskajā universitātē aptuveni no 2003. līdz 2006. gadam notika EK skolotāju specializācijas studijas (2/3 nepilna laika un 1/3 pilna laika), kuru rezultātā tika iegūta etniskās kultūras skolotāja specialitāte. Vēlāk LEU mēģināja īstenot dubultu specializāciju skolotāju specialitātē, taču tā bija īslaicīga.

Līdz 2016. gadam 10 augstskolās (70%) tika pasniegta etniskā kultūra: Aleksandra Stulginska universitāte, KTU, LEU, LMTA, Mykolas Romeris universitāte, ŠU, Viļņas Mākslas akadēmija, VDU, VU, VGTU.

Tomēr jau 2011. gadā izglītības un zinātnes reformu dēļ etniskās kultūras speciālistu sagatavošana sāka pasliktināties. Īpaši liela ietekme bija studiju groza ieviešanai un prasībām par minimālo uzņemto studentu skaitu programmā: etnoloģijas un folkloras programmas sāka neatbilst šīm prasībām, tāpat kā daudzas citas Lietuvai nepieciešamās specialitātes, un zemais atalgojums izglītības un kultūras jomā mudina jauniešus izvēlēties "ienesīgākas" specialitātes (parasti sociālajās zinātnēs).

Etnoloģiju daudzviet ir aizstājusi kultūras antropoloģija, kas uzsver globālo kontekstu, etnisko kultūru maiņu, kā arī modernizācijas un globalizācijas parādības.

Izglītības un zinātnes ministrijas 2016. gadā apstiprinātajā jaunajā studiju klasifikatorā vairs nav studiju virziena Etnoloģija un folkloristika.

Pēdējā VDU Etnoloģijas klase studijas pabeidza 2017. gadā. 2016. gadā Etnoloģijas nodaļa tika pārdēvēta par Kultūrzinātņu nodaļu (ar Austrumāzijas kultūru un valodu programmu un Skandināvijas kultūru un valodu programmu).

Kopš 2015. gada KU vairs nepiedāvā bakalaura grādu valodniecībā un etnoloģijā.

VU palika tikai Āzijas studijas

Pirms dažiem gadiem LMA Etnomuzikoloģijas katedrā vēl bija atsevišķa programma "Muzikālā folklorā", taču tā ir reducēta līdz specializācijai (kas izraisīja ievērojamu pasniedzēju skaita samazināšanos).

Etnoloģijā ir divas doktorantūras programmas: 1) VDU ar KU un LII; 2) VDU ar LMTA un LLTI.

Arī etniskās kultūras jomā profesionālā pilnveide ir kļuvusi nekonsekventa, trūkst koordinācijas un skaidras programmas. Pirmajos gados Lietuvas Neatkarības gadu desmitu laikā Lietuvas Skolotāju profesionālās pilnveides centrs (līdz tā slēgšanai 2009. gadā) organizēja profesionālās

pilnveides seminārus skolotājiem, organizēja novērtēšanu un piešķīra skolotājiem izglītības konsultanta sertifikātus par etniskās kultūras izglītības saturu.

Kultūras mantojuma saglabāšanas un aktualizācijas plāna ietvaros IZM kopā ar ECCT 2021-2022. gadā bija jāizstrādā un jāapstiprina vispārīgas vadlīnijas un ieteikumi kultūras un citu speciālistu (tostarp pedagogu) kompetenču pilnveidei etniskās kultūras jomā, taču IZM vēl pat nav izveidojusi darba grupu šo vadlīniju un ieteikumu izstrādei.

Pastāvēja draudi, ka Lietuvā vairs nebūs etnologu un etniskās kultūras speciālistu sagatavošanas turpinājuma un tiks zaudētas etnoloģijas zinātnes (pētniecības) tradīcijas, kas bija aizsāktas starpkaru periodā, bija atradušas vietu padomju varas stingrās ideoloģijas ietvaros un veiksmīgi un intensīvi attīstītas pēc neatkarības pasludināšanas.

2016. gadā tika likvidēta racionāla etnoloģijas studiju sistēma, kas ietvēra saskanīgu bakalaura, maģistra un doktora līmeni.

Zinātne

Padomju laikā etnoloģijas un folkloristikas pētniecības centri bija LPSR Zinātņu akadēmijas Etnoloģijas institūts (kas kļuva par Vēstures institūta Etnoloģijas nodaļu) un Lietuviešu literatūras un folkloras institūts.

Pēc Lietuvas neatkarības atgūšanas VMU un KU tika izveidotas zinātniskās struktūrvienības, un kādreizējā LAMTA Tautas mūzikas laboratorija (dibinātāja profesore Jadvyga Čurļonīte 1948. gadā) tika pārveidota par Muzikoloģijas institūta (tagadējā Zinātniskā centra) zinātnisko nodaļu - Etnomuzikoloģijas nodaļu.

Pašreizējā situācija: pēdējo 12 gadu laikā daudzās no šīm institūcijām zinātnisko nodaļu skaits ir samazinājies uz pusi (LII Etnoloģijas un antropoloģijas nodaļā 12 vietā ir tikai 6, LAMT Muzikoloģijas nodaļā 10 vietā ir tikai 5), bet citās zinātnisko nodaļu skaits ir uz izzušanas robežas (piemēram, KU), jo zemo algu un augsto prasību pret zinātniekiem dēļ jaunie speciālisti nepiesakās.

Zinātnes un studiju likumā noteiktā prioritāte lietuviešu studijām ir tikai deklaratīva, un lietuviešu studiju jēdziens likumā pat nav skaidri definēts.

Zinātniskās prasības ir nelabvēlīgas lietuviešu studijām un to izplatīšanai Lietuvā.

Etniskās kultūras attīstības stratēģiskā plānošana

Lai nodrošinātu etniskās kultūras valsts aizsardzību, nepieciešami mērķtiecīgi stratēģiski lēmumi, kas apvieno dažādas etniskās kultūras dzīvotspējai svarīgas jomas.

Lai izstrādātu holistisku pieeju etniskajai kultūrai, ar likumu tika izveidota Etniskās kultūras attīstības valsts programma.

Tas bija pamats mērķtiecīgai, visaptverošai un saskaņotai etniskās kultūras attīstības plānošanai, un tas bija pamats ne tikai dažādām ministrijām, bet arī pašvaldībām atbalstīt etniskās kultūras attīstību savā pašvaldībā.

Diemžēl, neraugoties uz ECCT iebildumiem, 2020. gadā Saeima, pieņemot Valsts stratēģiskās pārvaldes likumu, šo etniskās kultūras attīstības horizontālo programmu no Etniskās kultūras valsts aizsardzības pamatlikuma izslēdza.

Citos tiesību aktos nav noteikumu par etniskās kultūras mērķtiecīgu attīstību - ne Lietuvas Kultūras politikas stratēģijā (apstiprināta 2019. gadā), ne Kultūras ministrijas Kultūras un jaunrades attīstības programmā 2021-2030. gadam.

Daži ar etniskās kultūras attīstību saistīti pasākumi ir iekļauti tikai Kultūras mantojuma saglabāšanas un aktualizācijas rīcības plānā 2020-2024, kas nav balstīts uz valsts finansiālajām saistībām un ir tikai rekomendējoša rakstura.

Etniskās kultūras nodaļa (dibināta 1990. gadā, no 1996. līdz 2002. gadam kļuva par Etniskās kultūras un programmu nodaļu, no 2002. līdz 2006. gadam - par Profesionālās un amatiermākslas nodaļu, no 2007. līdz 2016. gadam - par Reģionālās kultūras attīstības nodaļu un visbeidzot - par Etniskās kultūras nodaļu) ir pārtraukta. Tagad KM nav neviena etniskās kultūras speciālista.

Etniskās kultūras attīstības valsts programma: 2006. gadā šīs programmas ietvaros tika piešķirti gandrīz 4 miljoni euro. Nacionālajai etniskās kultūras programmai (3 798 427 latī, tostarp 2 865 877 latī pašvaldībām un 932 550 latī valstij) 2006. gadā tika piešķirti vairāk nekā 4 miljoni latu, 2007. gadā - vairāk nekā 5 miljoni latu. LT (5 283 598 latī, no tiem pašu 3 917 895 latī, valsts 1 365 703 latī).

KM programma projektu pieteikumiem (2001-2013): "Etniskā kultūra", "Reģionu kultūra", NVO programma, "Bērni un jaunieši".

Etniskās kultūras jomai 2015. gadā KM programmā etniskās kultūras jomai tika piešķirti 583 tūkstoši EUR, šobrīd EK un NKP programmai piešķirti tikai 350 tūkstoši EUR. (prioritāte), programmā "Stratēģiskais finansējums starptautiskiem pasākumiem" vairs netiek atbalstīti etniskās kultūras pasākumi, kā arī nav pieejams atbalsts NVO atbalsta programmās.

Etniskās kultūras valsts aizsardzība pašvaldībās

Etniskās kultūras valsts aizsardzības pamatlikuma 5. pants nosaka, ka pašvaldības ir viena no iestādēm, kas nodrošina etniskās kultūras valsts aizsardzību.

Ratificējot UNESCO Konvenciju par nemateriālo kultūras mantojumu un citas ar kultūras mantojumu saistītas UNESCO konvencijas, Lietuva ir apņēmusies nodrošināt nemateriālā un materiālā kultūras mantojuma valsts aizsardzību savā teritorijā.

Valsts saistības īstenot iepriekš minēto tiesību aktu noteikumus ir jāīsteno arī pašvaldību līmenī. Pašlaik likumā "Par pašvaldībām" etniskās kultūras aizsardzība ir ļoti šauri definēta kā pašvaldību patstāvīgā funkcija (6. panta 13. punkts): "iedzīvotāju vispārējās kultūras attīstība un etniskās kultūras veicināšana (līdzdalība kultūras attīstības projektos, muzeju, teātru, kultūras centru un citu kultūras iestāžu dibināšana, reorganizācija, pārstrukturēšana, likvidācija un pārraudzība, pašvaldību publisko bibliotēku dibināšana, reorganizācija, pārstrukturēšana, likvidācija un darbības pārraudzība);

2022. gadā ECCG ierosināja papildināt likuma "Par vietējo pašvaldību" 7. pantā noteikto valsts funkciju (valsts deleģēto pašvaldībām) sarakstu ar šādu papildu funkciju: "pilsoniskuma, patriotisma un nacionālās pašapziņas veidošana, etniskās kultūras un vietējo tradīciju aizsardzība un kultūras mantojuma (gan nemateriālā, gan materiālā) saglabāšana".

Raksta pamatā ir referāts, kas nolasīts konferencē "Identitāte un etniskā kultūra Krievijas un Ukrainas kara kontekstā", kas notika 2023. gada 22. martā Seima sēžu zālē.

Dalībnieki izstrādāja rezolūcijas projektu ar šādiem galvenajiem punktiem:

Aicina Lietuvas Republikas Seimu uzsākt nacionālā nolīguma noslēgšanu:

par etniskās kultūras izglītības attīstību, ieviešot etniskās kultūras izglītību kā obligātu mācību priekšmetu vispārējās izglītības programmās pamatskolās, izstrādājot šīs izglītības īstenošanas plānu un piešķirot tam nepieciešamo finansējumu;

nodrošināt speciālistu sagatavošanu etniskās kultūras jomā, atjaunojot etnoloģijas un folkloristikas studijas kā vienu no prioritārajām studiju jomām, paredzot stipendijas, stipendijas un citus labvēlīgus nosacījumus;

par pētījumu un studiju prioritātes reālu īstenošanu lituānistikā, nosakot jēdziena "lituānistikas" definīciju, radot labvēlīgus apstākļus lituānistikas studijām un to izplatīšanai Lietuvā;

par mērķtiecīgu stratēģisko plānošanu etniskās kultūras attīstībai - sagatavojot, apstiprinot un īstenojot starpinstitutionālu etniskās kultūras attīstības plānu (iesaistot dažādas ministrijas, pašvaldības un citas institūcijas), kas nodrošinātu mērķtiecīgu, visaptverošu un saskaņotu etniskās kultūras attīstību;

valsts rūpes par etnisko kultūru pašvaldībās nostiprināšana, papildinot pašvaldībām piešķirto (valsts deleģēto) valsts funkciju sarakstu ar jaunu funkciju - etniskās kultūras un vietējo tradīciju aprūpi, kultūras mantojuma (gan nemateriālā, gan materiālā) aizsardzību, kā arī pilsoniskuma, patriotisma un nacionālās apziņas veidošanu;

nodrošināt etniskās kultūras finansēšanu, ne tikai palielinot finansējumu konkursa kārtībā, bet arī palielinot pastāvīgu valsts atbalstu notiekošo etnokultūras pasākumu īstenošanai un starptautisko saistību izpildei nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā.

Atgādinot par etnokultūras kustības nozīmi, mēs aicinām:

Atzīt etnokultūras kustības nozīmīgumu un nozīmi valsts līmenī, iekļaut zināšanas par etnokultūras kustības pirmsākumiem, attīstību un nozīmi vispārējās izglītības programmās, kā arī izplatīt zināšanas par etnokultūras kustību Lietuvas sabiedriskajā raidorganizācijā un citos plašsaziņas līdzekļos.

Saistītie raksti:

1. Kāpēc etniskā kultūra nav iekļauta Tūkstošgades skolu programmā?
2. Konference "Etniskā kultūra plašsaziņas līdzekļos"
3. Kāpēc lietuviešu etniskā kultūra tiek izslēgta?
4. Tiks prezentēta konferences "Identitāte un etniskā kultūra Krievijas un Ukrainas kara kontekstā" rezolūcija.
5. D. Urbanavičienē. Nāve un karnevāls
6. Iepazīsti etnisko kultūru virtuālajā telpā (video)
7. Apdraudējuma priekšā: D. Rastenienes intervija ar Etniskās kultūras aizsardzības padomes priekšsēdētāju Dr. Daļu Urbanavičieni.
8. D. Urbanavičienē: D. Urbanavičienē: "Kultūras un kultūras mantojuma saglabāšana un saglabāšana. Beidzoties Saeimas pilnvaru laikam, tā pieņēma svarīgus tiesību aktus etniskās kultūras jomā
Par Etniskās kultūras aizsardzības padomes priekšsēdētāju apstiprināta Dalia Urbanavičiene
10. Vai Polijas Vēlēšanu akcija jau ir vērsusies pret lietuviešu kultūru Lietuvas galvaspilsētā? (video)
11. D. Urbanavičienē. Petīcija pret Antana un Jonasa Jušku muzeja veidotāju izlikšanu no mājas
12. D. Urbanavičienē. Sievišķā elementa izpausme baltu tradīcijā (I)
13. Slavenā etnomuzikoloģe Dalia Urbanavičiene svin savu neparasto dzimšanas dienu (foto, video)
14. Dalia Urbanavičiene turpinās vadīt Lietuviešu etniskās kultūras biedrību (foto)
15. Dāliju Urbanavičieni ierosina iecelt par Etniskās kultūras aizsardzības padomes priekšsēdētāju

Saistīto rakstu saites lietuviešu valodā:

1. [Kodėl etninė kultūra išstumiama iš Tūkstantmečio mokyklų programos?](#)
2. [Konferencija „Etninė kultūra masinėse informavimo priemonėse“](#)
3. [EKGT: Kodėl išstumiama lietuvių etninė kultūra?](#)

4. [Bus pristatyta konferencijos „Tapatybė ir etninė kultūra Rusijos ir Ukrainos karo kontekste“ rezoliucija](#)
5. [D. Urbanavičienė. Mirtis ir karnavalas](#)
6. [Pažink etninę kultūrą virtualioje erdvėje \(video\)](#)
7. [Grėsmės akivaizdoje: D. Rasteniėnės interviu su Etninės kultūros globos tarybos pirmininke dr. Dalia Urbanavičiėne](#)
8. [D. Urbanavičienė. Baigdamas kadenciją, Seimas priėmė etninei kultūrai svarbius teisės aktus](#)
9. [Dalia Urbanavičienė patvirtinta Etninės kultūros globos tarybos pirmininke](#)
10. [Ar Lenkų rinkimų akcija jau užsimojo prieš lietuvišką kultūrą ir Lietuvos sostinėje? \(video\)](#)
11. [D. Urbanavičienė. Plinta peticija prieš Antano ir Jono Juškų muziejaus kūrėjų iškeldinimą iš muziejaus](#)
12. [D. Urbanavičienė. Moteriškojo prado raiška baltų tradicijoje \(I\)](#)
13. [Garsi etnomuzikologė Dalia Urbanavičienė švenčia neeilinį gimtadienį \(nuotraukos, video\)](#)
14. [Dalia Urbanavičienė ir toliau vadovaus Lietuvių etninės kultūros draugijai \(nuotraukos\)](#)
15. [Dalią Urbanavičienę siūloma skirti Etninės kultūros globos tarybos pirmininke](#)

APSTIPRINĀTS
ar Lietuvos Republikas izglītības un zinātnes
ministra 2009 g. 19. novembra
pavēli Nr. ISAK-2365

ETNISKĀS KULTŪRAS IZPLATĪBAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS STRATĒGIJA

I. KOPEĀJĀIS NOLIKUMS

1. Etniskās kultūras izplatības izglītības iestādēs stratēģijas (turpmāk – Stratēģija) uzdevums – noteikt etniskās kultūras audzināšanas mērķus, uzdevumus, paredzēt to īstenošanas līdz 2012. g. līdzekļus, pasākumus un vērtēšanas kritērijus.

2. Stratēģijā lietotie jēdzieni atbilst Lietuvos Republikas likumā par Valsts Etniskās kultūras aizsardzības pamatiem (Žin., 1999, Nr. 82-2414), Lietuvos Republikas izglītības likumā (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853) un citos ar etniskās kultūras audzināšanas regulēšanu saistītajos juridiskajos aktos lietotajiem jēdzieniem

II. ESOŠĀS SITUĀCIJAS ANALĪZE

3. Viens no Lietuvas Republikas izglītības likumā noteiktajiem izglītības mērķiem ir uzlikt par pienākumu nodot personām tautas un etniskās kultūras pamatus, nodrošināt apstākļus, lai formētos nobriedusi tautiskā apziņa, kā arī nodrošināt tautas, novada kultūras pārmantojamību, tā individualitātes saglabāšanu, pastāvīgu tās vērtību jaunradi. Lietuvas Republikas izglītības likumā etniskās kultūras pamatu nodošana un tautiskās apziņas audzināšanas uzdevumi norādāmi, formulējot pirmsskolas audzināšanas, sākumskolas, pamatskolas un vidusskolas audzināšanas uzdevumus.

4. Valsts izglītības stratēģijas 2003–2012 g. nolikumos, kas apstiprināti ar Lietuvas Republikas Seima 2003 g. 4. jūlija lēmumu Nr. IX-1700 (Žin., 2003, Nr. 71-3216), uzsvērts, ka izglītībai ir jāpalīdz Lietuvai un sabiedrībai sasniegt stratēģisko mērķi – saglabāt tautas identitāti, tāpēc, atjaunojot izglītības saturu, īpaša uzmanība ir jāpievērš personas patriotisma, kā arī pilsoniskās, kultūras un tautiskās identitātes audzināšanai.

5. Sākumskolas un pamatskolas vispārējās programmās, kas apstiprinātas ar Lietuvas Republikas izglītības un zinātnes ministra 2008 g. 26. augusta rīkojumu Nr. ISAK-2433 (Žin., 2008, Nr. 99-3848), teikts, ka, iepazīstot un saprotot lietuviešu tautas vēsturisko un kultūras mantojumu, piedzīvojot tautas identitāti, skolēns spēj veidot sevī tautisko, kultūras un pilsonisko apziņu, domājot par Eiropas un pasaules kultūras tradīcijām, attīstības tendencēm un mūsdienu globālajām problēmām, tiek veidotas nobriedušai personībai svarīgas pilsoniskās apziņas iezīmes.

6. Lietuvas Republikas nacionālās drošības pamatu likumā (Žin., 1997, Nr. 2-16) ir noteikts, ka iekšpolitikai ir jāaudzina tautiskā apziņa, valstij ir jānodrošina lietuviešu tautas etniskās kultūras, kultūras savdabības un paražu, kultūras mantojuma saglabāšana, jāatbalsta tradicionālā ģimene. Izglītības sistēmai ir jāaudzina tautiskā apziņa un cieņa pret citām tautām.

7. Lietuvas Republikas Valsts Etniskās kultūras aizsardzības pamatu likuma 4. pantā ir noteikts, ka viens no galvenajiem Valsts etniskās kultūras aizsardzības uzdevumiem ir “audzināt personu ar nobriedušu tautisko apziņu, integrējot etnisko kultūru izglītības sistēmā”, bet 9. panta 1. daļā noteikts, ka Izglītības un zinātnes ministrijai un tās pārziņā esošajām institūcijām ir jānodrošina etniskās kultūras nodošana un ieviešana formālās un neformālās izglītības sistēmā.

8. Priekšnosacījumus etniskās kultūras attīstībai rada Etniskās kultūras attīstības valsts programma, kas apstiprināta ar Lietuvas Republikas Valdības 2003. g. 19. jūnija lēmumu Nr. 793 (Žin., 2003, Nr. 60-2725) un Pilsoniskās un tautiskās audzināšanas ilgtermiņa programma, kas apstiprināta ar Lietuvas Republikas Seima 2006. g. 19. septembra lēmumu Nr. X-818 (Žin., 2006, Nr. 102-3939).

9. Lietuvas Republikas likums par tautiskā mantojuma produktiem (Žin., 2007, Nr. 77-3043) sniedz iespējas saglabāt un izplatīt uzkrāto tradicionālo amatu pieredzi, reglamentē tradicionālo amatu mācīšanu.

10. Lietuvas Republikas piecpadsmitās Valdības darbības programmā, kuras aprobēta ar Lietuvas Republikas Seima 2008. g. 9. decembra lēmumu Nr. XI-52 (Žin., 2008 Nr. 146-5870), viens no izglītības sistēmas mērķiem ir nodrošināt lietuviešu tautas kultūras un identitātes turpināšanu un tās attīstību. Audzināšanas procesā ir paredzēts atbalstīt tādu vērtību sistēmu,

kas ir labvēlīga tautas un valsts saglabāšanai un uzplaukumam. Sadarbojoties Kultūras ministrijai un Izglītības un zinātnes ministrijai, paredzēts kultūras un mākslas audzināšanu iekļaut vispārējās mācību un audzināšanas programmās.

11. Stratēģijas saistība ar starptautisku dokumentu: Nemateriālās kultūras mantojuma aizsardzības konvencijā (Žin., 2004, Nr. 188-7006) ir minēts konvencijas pamatmērķis – nodrošināt etniskās kultūras vērtību uzkrāšanu, aizsardzību, popularizēšanu gan nacionālajā, gan divpusējā, gan reģionālā un starptautiskā līmenī.

12. Lietuviešu nacionālās savdabības un etnisko kultūras vērtību saglabāšanā un attīstībā savu lomu – skaidrot kultūras mantojuma nozīmi un audzināt pilsonisku sabiedrību – vāji veic plašsaziņas līdzekļi.

13. Etniskā kultūra ir nācijas būtības, izdzīvošanas un spēka būtība, nacionālās kultūras pamats, kas palīdz uzturēt tās locekļu pilsonisko briedumu, saglabāt starptautiskai sadarbībai nepieciešamo cieņu, neatkarību un savdabību, kā arī ar etniskās kultūras palīdzību bruģēt ceļu pilsoniskai sabiedrībai, veicinot iecietību pret citām tautām.

14. Etniskās kultūras izglītība veicina skolēnu vēsturisko kultūras atmiņu, māca indivīdus uztvert sevi kā noteiktas tautas (dzimtas, cilts), etnogrāfiskās teritorijas pārstāvjus un atgriež izglītības iestādēs nacionālās tradīcijas.

15. Socioloģisko pētījumu rezultāti liecina, ka izglītības iestādēs, kurās tiek veicināta etnokultūras izglītība, ir lielāka vajadzība pēc tradicionālās kultūras apguves, skolēni ir patriotiskāk noskaņoti pret Lietuvu un mazāk tendēti emigrēt.

16. Etniskā kultūra veicina harmoniskas kopienas dzīves (saskarsmes) tradīcijas, attīsta optimistisku pasaules uzskatu par cilvēka būtību, harmoniju starp cilvēku un dabu, rosina rūpēties par veselību un tās saglabāšanu.

17. Etniskās kultūras jomā veiksmīgi darbojošos skolu pieredze liecina, ka etniskā kultūra, ko māca ar neformālās izglītības metodēm, ir pievilcīga jauniešiem, saliedē skolas kopienu un stiprina tās saikni ar vietējo sabiedrību.

18. Etniskās kultūras audzināšanas galvenie atbalsta punkti.

18.1. Etniskā kultūra tiek integrēta pirmsskolas, sākumskolas un pamatskolas audzināšanā.

18.2. Ekspertu komisiju aprobētajos un izdotajos skolām paredzētajos 4 datorizētajos mācību materiālos ir analizēts baltu pasaules uzskats, folklorā un mitoloģijā, kalendārās ieražas un muzikālā folklorā, tautas medicīnā, tradicionālā mākslā un personas refleksija profesionālajā mākslā.

18.3. Bērnu neformālās izglītības skolās tiek īstenotas etnomūzikas novirziena programmas.

18.4. Etniskās kultūras skolotājiem paredzētajā izdevumā “Skolotāju lietuviešu etniskās kultūras kompetenču pilnveidošana” sniegti etniskās kultūras prasmju attīstības virzieni, kvalifikācijas paaugstināšanas programmas.

18.5. Īstenojams ilglaicīgs (2006–2009 m.) izglītības konsultantu etniskās kultūras kompetenču pilnveidošanas projekts “Lietuviešu etniskās kultūras vērtības”. Sagatavotie izglītības konsultanti kopā ar zinātniekiem izstrādā mācību līdzekļus skolai un, pulcinot savas un citu skolu kopienas, kopā kopj etniskās kultūras vērtības.

18.6. Atestēti 26 etniskās kultūras skolotāji: skolotāja kategorijā – 3, vecākā skolotāja – 7, skolotāja metodiķa – 12, skolotāja eksperta – 4.

18.7. Sagatavoti 55 etniskās kultūras izglītības konsultanti, no tiem izveidotas konsultantu komandas: 8 – sākumskolām, 6 – pamatskolai un vidusskolām.

18.8. Profesionālajā apmācībā etniskā kultūra tiek integrēta lietišķās mākslas, kalēja, ēdiena gatavošanas, zirgkopības, zemkopības, šūšanas, adīšanas, lauku tūrisma tehnoloģiju speciālistu sagatavošanas formālās profesionālās apmācības programmās. Skolēniem tiek dota iespēja mācīties senos tautas tradicionālos amatus un kļūt par profesionāliem tautas mantojuma produktu izgatavotājiem un propagandētājiem.

18.9. Profesionālās mācību iestādes organizē skolēnu meistarības pilnveidošanas pasākumus un konkursus, kas rosina saglabāt tautas kultūras mantojumu.

18.10. Augstskolas gatavo etniskās kultūras speciālistus: etnoloģijos studijas ir Vītauta Dižā universitātē, etnomuzikoloģijas – Lietuvas mūzikas un teātra akadēmijā, lietuviešu valodas un ir etnoloģijas studijas – Klaipēdas universitātē.

19. Etniskās kultūras audzināšanas vājie punkti.

19.1. Līdz šim nav īstenoti Lietuvas Republikas juridiskajos aktos leģimitētie mērķi un uzdevumi: izglītības iestādēs audzināt etnisko kultūru – vispārējos mācību un audzināšanās plānos etniskā kultūra nav ne obligātais, ne arī izvēles priekšmets.

19.2. Kā liecina pētījumu rezultāti, etniskās kultūras priekšmeta mācīšana ievērojami samazinās: Etniskās kultūras aizsardzības padomes veiktajā aptaujā iegūtie dati liecina, ka 2002. g. šis priekšmets tika mācīts 56 skolās (44 – Aukštaitijas, 4 – Dzūkijas reģionā, 8 – Kauņas pilsētā), bet 2006. g. pēc Pedagogu profesionālās attīstības centra veiktās aptaujas datiem – tikai 18 skolās.

19.3. Etniskās kultūras integrācija mācību un audzināšanas saturā ir virspusēja un nedod vēlamos rezultātus. Tāpēc vairumam skolēnu trūkst būtisku zināšanu par savas zemes/novada tradīcijām, viņiem ir grūti izprast savas tautas vēstures un kultūras savdabību. **Integrācija nav pietiekama vairāku iemeslu dēļ:**

19.3.1. vispārējās programmās etniskā kultūra nav pietiekami integrēta;

19.3.2. pirmsskolas un sākumskolas audzināšanā etniskās kultūras integrācija ir epizodiska, trūkst tās viengabalainības un secīga turpinājuma;

19.3.3. īstenojot formālās audzināšanas programmas, etniskā kultūra tiek integrēta tikai atsevišķos priekšmetos (piem., lietuviešu valodā, pasaules izziņā, mākslā, vēsturē, tehnoloģijās, mūzikā, horeogrāfijā, tikumiskajā audzināšanā un citur), mācību stundās tai netiek veltīts pietiekami daudz uzmanības un laika;

19.3.4. pirmsskolas un sākumskolas pedagogiem un skolotājiem trūkst etniskās kultūras mācīšanas prasmju;

19.3.5. metodiskā palīdzība skolotājiem un pedagogiem nav pietiekama, tā ir epizodiska: nav vai nepietiek mācību līdzekļu, metodiskās literatūras, kvalifikācijas celšanas pasākumu.

19.4. Skolā, tāpat kā sabiedrībā, dominē skatuves kultūra, bet dzīvajai kultūrai gandrīz netiek pievērsta uzmanība.

19.5. Vairumā vispārējās izglītības skolu etniskās kultūras audzināšanai ir par maz neformālajai izglītībai iedalīto stundu (pēc 2002. g. datiem, 55% aptaujāto skolu vispār neiedalīja stundas etniskās kultūras audzināšanai), turklāt ir tendence tās samazināt.

19.6. Daudzi skolotāji par organizēto etnokultūras daebību nesaņem nekādu atlīdzību.

19.7. Neformālās bērnu izglītības programmas īstenojošās mākslas (mūzikas, horeogrāfijas, vizuālās mākslas) skolās gandrīz netiek izmantotas autentiskās etniskās kultūras vērtības.

19.8. Izglītības iestādēs nav vajadzības pēc etniskās kultūras skolotājiem (jo vispārējās programmās nav etniskās kultūras priekšmeta), tāpēc mazinās vajadzība celt kvalifikāciju etniskās kultūras jomā, un augstskolām – gatavot šī priekšmeta pedagogus.

19.9. Tikai 1,4% valsts un pašvaldību izglītības iestādēs ir etniskās kultūras izglītības konsultanti.

19.10. Trūkst etniskās kultūras audzināšanai vajadzīgo metodisko un citu līdzekļu, arī sagatavoto programmu un citu metodisko līdzekļu izplatība nav pietiekama.

19.11. Profesionālās mācību iestādēs tiek sniegts pārāk maz zināšanu par tradicionālajiem amatiem un amatnieka darbu, trūkst pienācīgi sagatavotu skolotāju – meistarų, trūkst tradicionālo amatu nodošanas metodikas, kā arī atbilstoši iekārtotu mācību bāzu.

20. Etniskās kultūras mācīšanas galvenās iespējas.

20.1 Palielināt etniskās kultūras programmu piedāvājumu izglītības iestādēs, kas pašlaik neatbilst pieprasījumam. Ir veiktas skolu absolventu (2002) un pārējo Lietuvas iedzīvotāju (2004) socioloģiskās aptaujas. Lietuviešu un Lietuvā dzīvojošo lietuviešu aptaujas (2002. un 2002. gadā) atklāja salīdzinoši augstu pieprasījumu pēc etniskās kultūras izglītības: Lielākā daļa respondentu (arī mazākumtautību pārstāvji) izteica vēlmi, lai skolās vairāk tiktu mācīti tādi lietuviešu etniskās kultūras priekšmeti kā mitoloģija un simbolika (65% skolu beidzēju un 88% skolēnu), 5% citu lietuviešu), paražas un rituāli (52% absolventu, 90,5% citu), tradicionālie amati (40% absolventu, 90,5% citu), tautas dejas (39% absolventu, 90,0% citu), tautasdziesmas (30% absolventu, 89,7% citu).

20.2. Izmantot etniskās kultūras jomā strādājošo skolu un pedagogu labo praksi. Tos izmantot, lai izstrādātu jaunas etniskās kultūras izglītības programmas un sniegtu konsultācijas citām izglītības iestādēm.

20.3. Sadarbība ar muzejiem, bibliotēkām un citām iestādēm. Muzeji ar katru gadu izstrādā arvien vairāk etniskās kultūras izglītības programmu.

20.4. Izmantot ilgtermiņa pilsoniskās un valstiskās audzināšanas programmas projektu sniegtās iespējas izglītēt par etnisko kultūru.

20.5. Sadarboties ar pētniekiem etniskās kultūras jomā, lai pilnveidotu pedagogu un speciālistu zināšanas etniskās kultūras jomā, izmantojot pētniecības iestādēs veiktos pētījumus par etnisko kultūru.

20.6. Veicināt etniskās kultūras skolotāju apmācību un kvalifikācijas paaugstināšanu.

20.7. Veicināt etniskās kultūras un kopkultūras kompetences un sniegt sabiedrībai etniskās kultūras pamatus.

21. Draudi stratēģijas īstenošanai

21.1. Plaši izplatītā patērētāju kultūra iznīcina cilvēces kultūras pamatu - etnisko kultūru.

21.2. Kvalitatīvas etniskās kultūras izglītības nepieejamība visiem skolēniem, kas netiek risināta valsts līmenī, var negarantēt nacionālās identitātes saglabāšanu.

21.3. Valsts līmenī nav izstrādāts etniskās kultūras izglītības saturs un skolēnu mācīšanās un sasniegumu vērtēšanas kritēriji. 21.4. Nav nodrošināta mācību vide un citi nepieciešamie apstākļi etniskās kultūras prasmju apguvei, vērtību un attieksmju veidošanai un līdzdalībai sabiedrības kultūras dzīvē.

21.4. Etniskās kultūras izglītības mērķi netiks sasniegti bez profesionālās pilnveides sistēmas šajā jomā.

21.5. Augstākās izglītības iestādes pēc saviem ieskatiem var atteikties no etniskās kultūras skolotāju sagatavošanas.

III. STRATĒĢIJAS VĪZIJA, MĒRĶI UN UZDEVUMI

22. Stratēģijas vīzija ir nodrošināt nacionālās kultūras pēctecību, veidot un saglabāt tās vērtības, kā arī veicināt skolēnu nacionālās apziņas attīstību.

23. Stratēģijas mērķis ir izveidot etniskās kultūras izglītības sistēmu visos izglītības līmeņos un radīt labvēlīgus apstākļus etniskās kultūras attīstībai izglītības iestādēs.

24. Stratēģijas mērķi:

24.1. sakārtot neformālās un formālās izglītības saturu un tās īstenošanu reglamentējošo normatīvo regulējumu, nostiprinot etnokultūras izglītības noteikumus un tās īstenošanas iespējas.

24.2. Izstrādāt izglītības atbalsta sistēmu pedagogiem, kuri īsteno etnokultūras izglītību.

24.3. Radīt apstākļus, lai bērni izvēlētos etnokultūru kā vienu no neformālās izglītības nodarbībām.

24.4. Veicināt seno tradicionālo tautas amatu mācīšanu profesionālās izglītības iestādēs.

IV. STRATĒGIJAS SASNIEDZAMIE REZULTĀTI (VĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI)

25. 25.1. Pamatizglītības vispārējās izglītības programmas koriģēšana, iekļaujot izglītības saturā etniskās kultūras jomas (tautas tradīcijas, mutvārdu mantojums, kalendārie svētki, ēdieni, tautas medicīna, māksla, novadpētniecība, arhitektūra).

26. Izstrādāta un apstiprināta etniskās kultūras izvēles mācību priekšmeta programma 5.-12. klasei.

27. Vispārējās izglītības programmās ir paredzēta iespēja 5.-12. klasē mācīt etniskās kultūras izvēles mācību priekšmeta moduli (vismaz 17 stundas).

28. Ir izstrādāta un apstiprināta etniskās kultūras izvēles mācību priekšmeta programma 11.-12. klasē.

29. Vispārīgajos mācību plānos ir iekļautas vismaz 34 stundas etniskās kultūras modulim 11.-12. klasē kā daļa no etniskās kultūras izvēles priekšmeta.

30. Visās skolās 2012. gadā ir radīti nosacījumi etniskās kultūras izglītības(-u) pieejamībai skolēnam.

31. Izstrādāti/atjaunināti etniskās kultūras izglītības līdzekļi formālajai un neformālajai izglītībai (mācību grāmatas, mācību materiāli skolotājiem u. c.).

32. Izstrādātas skolotāju attīstības programmas, lai uzlabotu kompetences etnokultūras izglītībā.

33. Izstrādātas metodiskās vadlīnijas pirmsskolas, sākumskolas un pamatizglītības skolotājiem par etniskās kultūras izglītību.

34. Finansēto dzīvo tradīciju pasākumu un etniskās kultūras pulciņu skaits.

35. Izstrādāta interaktīvo izglītojošo programmu karte muzejos, kas vērsta uz etnisko kultūru.

36. Izglītojošo programmu skaits skolēniem un studentiem etniskās kultūras muzejos.

37. Informatīvo dokumentu skaits par senajiem tradicionālajiem tautas amatiem un to apguves iespējām profesionālās izglītības iestādēs.

V. STRATĒGIJAS ĪSTENOŠANA, FINANSĒJUMS

Translated with www.DeepL.com/Translator (free version)